

ZAPOMENUTÉ TRANSPORTY

| tentokrát |

*Další díl unikátního dokumentárního cyklu Zapomenuté transporty míří do kina
Film II: Do Běloruska*

Židé v Minsku

Zatímco první film čtyřdílné dokumentární řady Zapomenuté transporty sklidil pozitivní ohlas kritiky, získal Trilobita a vstupuje do české distribuce, na svou premiéru se chystá druhý film této série.

Zapomenuté transporty: Do Běloruska seznamují diváky s další neznámou kapitolou dějin holocaustu - a to transporty Židů z Čech a Moravy do ghetta v Minsku a vyhlazovacího tábora Malý Trostinec. Ze sedmi tisíc tam deportovaných českých Židů se konce války dočkalo pouhých dvacet dva. Svědci, se kterými režisér Lukáš Příbyl mluvil při natáčení, líčí Bělorusko mezi lety 1941 a 1944 jako apokalyptickou krajinu s nocemi ozářenými plameny ze stovek vypalovaných vesnic a půdou doslova prosycenou krví bezpočtu obětí. Válečné Bělorusko bylo zemí, kde rozvaliny zcela zničených měst lemovali oběšenci, kde prašné cesty křižovaly pojezdny plynové komory přezdívané „dušehubky“ a v hlubokých lesích se přemnožili „obrovští vlci, vlci lidojedi“, živící se masem zavražděných z masových hrobů...

„Když už ten vlak několik hodin stál, řekli jsme si, že je to konečná stanice. Tak jsme našli odvahu a odhrnuli záclony a to, co jsme viděli, se slovy nedá vypovědět. Byla tma, světla svítila a na každém kandelábru visely dvě tři divné věci. Nechtěli jsme věřit zraku, že to, co tam visí, jsou lidská těla...“ říká hned na začátku filmu jeden z českých deportovaných do Minsku.

V místech, kde lidský život měl cenu kulky, měli nejmenší šanci Židé, kteří přijeli transporty ze Západu. Bez znalosti jazyka a místních poměrů nemohli doufat v pomoc obyvatel. Neustále zmenšující se hrstce Židů, kteří nebyli zlikvidováni hned po příjezdu, se jako jediná možnost jevil odpor v řadách partyzánů. Ti ale přijímali jen ozbrojené. Některým jednotlivcům se útek do partyzány ovládaného území přeci jen zdařil, třeba i s pomocí slovenských vojáků, kteří byli na východní frontě nasazení po boku německé armády a jejich úkolem byl právě boj proti partyzánům. Na každý takový případ však připadaly stovky a tisíce lidí, kteří zahynuli. Jen několika se podařilo po likvidaci ghetta v Minsku přežít cestu přes vyhlazovací tábor Majdanek v Polsku a řadu koncentráků v Německu až do osvobození.

Zapomenuté transporty: Do Běloruska představují absurditu války, nečernobílou situaci a omezené možnosti volby lidí v pasti dějin. Obsahují příběhy nezměrné brutality a sadismu, ale i neokázalého hrdinství a přátelství. Dozvíme se o psychopatech, kteří vraždili „pro uklidnění“, ale i německých důstojníků, kteří se Židům snažili pomáhat. O partyzánském pohrdání smrtí, stejně jako o nepotlačitelné vůli žít.

Lukáš Příbyl natáčel svůj čtyřdílný cyklus Zapomenuté transporty dlouhých sedm let. Pro výsledných šest hodin série (4 x 90 minut) pořídil ve více než dvaceti zemích tři kontinentů okolo 260 hodin záznamu rozhovorů s lidmi, kteří přežili skoro neznámé tábory a ghetta na Východě: v Lotyšsku, Bělorusku, Estonsku a oblasti Lublina v Polsku. Názvy míst, kde umíraly stovky až desetitisíce lidí – jako například Malý Trostinec, Jägala, Kalevi Liiva, Ereda, Kaiserwald, Zamošč či Sawin, dnes málokomu něco řeknou. Je tomu tak, protože o nich nemá téměř kdo vyprávět. Šance na přežití se tam často počítala na pouhý promile a českých Židů, kteří se odtud po válce vrátili, nebylo celkem ani tři sta. Lukášovi Příbylovi se nicméně podařilo vystopovat osudy prakticky všech z nich a po někdy dlouhém přesvědčování přemluvit ještě žijící, aby se mu se svými vzpomínkami svěřili. Většina své traumatické prožitky sdílela vůbec poprvé. Toto bohatství ojedinelých výpovědí se stalo základem celé tetralogie.

Narozdíl od jiných dokumentů Zapomenuté transporty nepoužívají ani mluvený komentář ani současné záběry. Nesnaží se o všezahrnující, a tím nutně zjednodušující pohled na holocaust, ale vyprávějí poutavé příběhy jednotlivců. Filmy jsou tak mozaikou střepků vzpomínek, zážitků, soukromých perspektiv a dojmů. Svědci hovoří pouze o místech, osobách a událostech, se kterými se osobně setkali. Dohromady se však tyto úzké úhly pohledu skládají do nového, překvapivého obrazu holocaustu a různých „modelů“ přežívání v naprosto extrémních podmínkách.

Tato minimalistická, důmyslná montáž je podpořena a doložena vzácnými autentickými vizuálními materiály, které po letech výzkumu a hledání pocházejí z neobvykle širokého spektra zdrojů, od oficiálních archivů po alba bývalých milenek příslušníků SS. Každý, byť drobný detail zmíněný svědky je pečlivě obrazově dokumentován. Tento přístup je velmi působivý, protože nejenže doplňuje slova svědků, ale také je potvrzuje, protože jejich tváře na fotografiích z dané doby a místa poznáváme.

Tvůrci si samozřejmě uvědomovali limity a ošidnost lidské paměti. Proto bylo každé interview konfrontováno se všemi dostupnými prameny informací o daném místě či člověku, což znamenalo studium tisíců stran dobových dokumentů. Drtivá většina natočených svědectví však byla výjimečně přesná. Člověk, který přežil jako jediný z tisíce deportovaných, si nemá s kým své zkušenosti porovnávat a vyměňovat. O popisovaných místech rovněž nebyly natočeny žádné dokumentární filmy a literatura o nich takřka neexistuje, takže svědci do svých vzpomínek nemohli nevědomky integrovat poválečné poznatky. Sdělovali tak skutečně jen to, co si pamatovali. Tento fakt dokumentům – kromě dramatického vyprávění a samotné síly příběhů - dává i mimořádnou historickou a výpovědní hodnotu.

Zapomenuté transporty jsou provázeny zdrženlivou, citlivou hudbou, která posouvá děj a umocňuje sdělované příběhy, ale nikdy neruší.

Unikátní dokumentární cyklus Zapomenuté transporty, ač pojednává o nanejvýš temné době, diváka inspiruje životním optimismem, vnitřní silou a moudrostí vyprávěčů a objevuje mu holocaust tak, jak jej dříve neznal.

Premiéra druhého dílu Zapomenutých transportů se koná 18. března v kině Světozor od 20:00 hodin. Další díly o Estonsku a východním Polsku tvůrčí tým v čele s Lukášem Příbylem právě připravuje.

Zapomenuté transporty: Do Běloruska

Výzkum, scénář a režie: Lukáš Příbyl
Producenti: Lukáš Příbyl a Ondřej Trojan
Kamera: Jakub Šimůnek
Střih: Vladimír Barák
Hudba: Petr Ostrouchov
Zvuk: Jan Čeněk

Nad'a Machková